

ISKORIŠTENOST EUROPSKIH STRUKTURNIH I INVESTICIJSKIH FONDOVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Tomazić, Andrea

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic in
Pozega / Veleučilište u Požegi**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:112:573833>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-26**

VELEUČILIŠTE U POŽEGI
STUDIA SUPERIORA POSEGANA

Repository / Repozitorij:

[Repository of Polytechnic in Pozega - Polytechnic in
Pozega Graduate Thesis Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

VELEUČILIŠTE U POŽEGI

Andrea Tomazić, 7557

**ISKORIŠTENOST EUROPSKIH STRUKTURNIH I
INVESTICIJSKIH FONDOVA U REPUBLICI
HRVATSKOJ**

ZAVRŠNI RAD

Požega, 2019. godine.

VELEUČILIŠTE U POŽEGI

DRUŠTVENI ODJEL

PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ RAČUNOVODSTVO

**ISKORIŠTENOST EUROPSKIH STRUKTURNIH I
INVESTICIJSKIH FONDOVA U REPUBLICI
HRVATSKOJ**
ZAVRŠNI RAD

IZ KOLEGIJA EUROPSKE INTEGRACIJE

MENTOR: dr. sc. Mirjana Jeleč Raguž, prof. v. š.

STUDENT: Andrea Tomazić

Matični broj studenta: 7557

Požega, 2019. godine

SADRŽAJ

I. SAŽETAK	I
II. ABSTRACT	II
1. UVOD	1
2. EUROPSKI STRUKTURNI I INVESTICIJSKI FONDOVI (ESI)	2
2.1. Strateški okvir za korištenje ESI fondova.....	3
2.1.1. Kohezijska politika	4
2.2. Europski fond za regionalni razvoj	6
2.3. Europski socijalni fond	7
2.3. Kohezijski fond.....	9
2.4. Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj.....	10
2.5. Europski fond za pomorstvo i ribarstvo	13
3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA O ISKORIŠTENOSTI ESI FONDOVA.....	16
3.1. Iskorištenost ESI fondova u RH.....	17
3.2 Primjeri uspješnih projekata u RH.....	22
3.3 Usporedba iskorištenosti ESI fondova u RH i članicama EU.....	25
4. ZAKLJUČAK	29
LITERATURA:.....	30
POPIS GRAFIKONA, SLIKA, TABLICA I KRATICA:	32
IZJAVA O AUTORSTVU RADA	33

I. SAŽETAK

Tema ovoga rada jesu Europski strukturni i investicijski fondovi (ESI) za razdoblje 2014.-2020. godine. Opisujući fondove Europske unije i ciljeve djelovanja, postiže se uvid u aktivnosti i djelovanja koje se financiraju iz Europskog proračuna. Vrlo je važno definirati korištenje ESI fondova i za što se koriste sredstva iz proračuna EU. Republici Hrvatskoj je u financijskom razdoblju 2014.-2020. namijenjeno 10,676 milijardi eura kroz Europske strukturne i investicijske fondove. Iskorištenost sredstava namijenjenih RH ovisi o sposobnosti svih bitnih aktera o pisanju i realizaciji EU projekata.

Osnovni cilj ovoga rada je istražiti iznose namijenjene RH kroz ESI fondove te podrobno analizirati razinu iskorištenosti svakog pojedinog fonda i na ukupnoj razini u RH te potom napraviti komparativnu analizu iskorištenosti u RH i zemljama Europske unije. Rezultati istraživanja ukazuju na to da je u RH iskorišteno svega 17 % sredstava, što je vrlo malo u odnosu na druge države članice.

Ključne riječi: ESI fondovi, analiza iskorištenosti, Republika Hrvatska, Europska unija

II. ABSTRACT

The main theme of this paper are the European Structural and Investment Funds (ESI) for the 2014 - 2020 period. A description of EU funds and their objectives gives the detailed insights into activities that are funded by the EU budget. It is of vital importance to offer a satisfying explanation of the actual allocation of the ESI Funds as well as the EU budget funds. The Republic of Croatia has been allocated the total amount of EUR 10.676 billion from the European Structural and Investment Funds over the financial 2014 – 2020 period. The utilization of resources intended for the Republic of Croatia depends greatly on the abilities of all the individuals involved in the projects documentation writing and projects realization.

The main goal of this paper is to study the amounts from the ESI Funds that have been allocated to the Republic of Croatia and to thoroughly analyze the level of utilization of each individual fund as well as the total number of funds allocated to the Republic of Croatia. Furthermore, this paper aims to give a comparative analysis of funds utilization in the Republic of Croatia and other countries of the European Union. The conducted study found that only 17% of funds have been utilized in the Republic of Croatia, which is very little when compared to other member countries.

Key words: ESI Funds, utilization analysis, Republic of Croatia, European Union

1. UVOD

Odabrana tema za završni rad je Analiza iskorištenosti Europskih strukturnih i investicijskih fondova (ESI) u Republici Hrvatskoj u razdoblju 2014. – 2020. godine. O EU fondovima i programima vrlo često se može čuti u medijima i pročitati na raznim portalima.

Ovim radom predstaviti će se pet Europskih strukturnih i investicijskih fondova, njihova svrha i osnovni cilj. Cilj ovoga rada je prikazati i objasniti djelovanje Europskih strukturnih i investicijskih fondova za razdoblje od 2014.-2020. godine te istražiti iznose koji su namijenjeni RH i analizirati njihovu iskorištenost.

Kroz poglavlja će se jasno definirati podjela ESI fondova, koji predstavljaju instrumente financiranja Europske unije, a kojima se mogu koristiti samo države članice EU. Na početku slijedi pojašnjenje što su zapravo ESI fondovi i čemu služe, što je strateški okvir za korištenje ESI fondovima i što ga čini, te će se pojasniti kohezijska politika i što ona podupire i sami sastav kohezijske politike.

U nastavku poglavlja, pojašnjava se prvi od fondova, Europski fond za regionalni razvoj, koji su njegovi ciljevi, prioriteti, aktivnosti i korisnici. U nastavku slijedi pojašnjenje svih ostalih fondova (Europski socijalni fond, Kohezijski fond, Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, Europski fond za pomorstvo i ribarstvo) te također ciljevi, prioriteti, aktivnosti i korisnici za svaki fond posebno.

Rad je usmjeren na prioritete koji se financiraju iz fondova i koji je iznos na raspolaganju za provedbu određenog projekta i iz kojeg se fonda financira. Glavna svrha financiranja iz EU proračuna je smanjenje razlika između država članica.

Kroz treće poglavlje opisuje se iskorištenost ESI fondova u RH. Navedeni su i opisani neki od projekata koji se provode u Republici Hrvatskoj i koji su financirani bespovratnim sredstvima iz proračuna Europske unije. Najpouzdaniji i najčešće korišteni izvori u radu su službene internetske stranice Europskih strukturnih i investicijskih fondova koje se često ažuriraju i prikazuju točne podatke.

Zaključkom će se napraviti osvrt na rad i komentirati probleme i prilike koje su zapažene od strane autora.

2. EUROPSKI STRUKTURNI I INVESTICIJSKI FONDOVI (ESI)

Europski strukturni i investicijski fondovi predstavljaju instrumente financiranja Europske unije, kojima se mogu koristiti samo države članice Europske unije. Svaka država članica ima na raspolaganju ESI fondove kako bi se što bolje razvijala i dosegla razinu gospodarskoga razvoja najrazvijenijih država članice Europske unije. Fondovi se financiraju iz proračuna EU. Financijska sredstva iz ESI fondova dodjeljuju se državama članicama u obliku bespovratnih sredstava, povratnih sredstava pomoći, financijskih instrumenata te kao kombinacija svega navedenog. Svaki fond ima prioritete koje financira u određenom području.

Instrumenti financiranja u ESI fondovima su:

- Europski fond za regionalni razvoj,
- Europski socijalni fond,
- Kohezijski fond,
- Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj i
- Europski fond za pomorstvo i ribarstvo.

„U financijskom razdoblju 2014.-2020. Republici Hrvatskoj je iz Europskih strukturnih i investicijskih (ESI) fondova na raspolaganju ukupno **10,676 milijardi eura**. Od tog iznosa **8,397 milijardi eura** predviđeno je za ciljeve kohezijske politike, **2,026 milijarde eura** za poljoprivredu i ruralni razvoj te **253 milijuna eura** za razvoj ribarstva.“ (Europski strukturni i investicijski fondovi, url: <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/esi-fondovi-2014-2020/>)

Tablica 1. Raspodjela alokacije iz ESI fondova za RH 2014.-2020

ESI fond	Alokacija
Europski fond za regionalni razvoj (EFRR)	4.321.499.588
Kohezijski fond	2.559.545.971
Europski socijalni fond (ESF)	1.516.033.073
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR)	2.026.222.500
Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR)	252.643.138
Ukupno	10.675.944.270

Izvor: izrada autora prema: <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/esi-fondovi-2014-2020/>

2.1. Strateški okvir za korištenje ESI fondova

„Za korištenje ESI fondova ključan je strateški okvir jer se novac usmjerava na postizanje ciljeva identificiranih unutar određenog strateškog okvira. Pritom razlikujemo strateški okvir koji je nužno osigurati da bi određena država članica ostvarila svoje ciljeve i prioritete od općeg strateškog okvira koji donosi EU.” (Vela, 2015: 17)

„Strateški okvir je niz javnih politika (strategija, uredbi, zakona, podzakona itd.) koji sadržavaju ciljeve i smjernice za razvoj Europske unije i određene države članice, ali i prioritete koji će se financirati.

Ključni strateški okvir Europske unije za razdoblje 2014.-2020. čine:

- **Kohezijska politika,**
- **Strategija Europa 2020 i**
- **Pojedine sektorske javne politike.**“ (Europski strukturni i investicijski fondovi, url: <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/esi-fondovi-2014-2020/>)

U središtu strategije za korištenje ESI fondovima je:

- Pametan rast – obuhvaća rast i razvoj gospodarstva koji je zasnovan na znanju,
- Održiv rast – uključuje efikasnu upotrebu resursa i energije, te ekološki prihvatljivo gospodarstvo,
- Uključiv rast - njegovanje ekonomije s visokom stopom zaposlenosti koja donosi društvenu i teritorijalnu povezanost.

„Hrvatski nacionalni ciljevi do 2020. usmjereni su prvenstveno na povećanje konkurentnosti, smanjenje regionalnih nejednakosti i siromaštva te jačanje ljudskih resursa. U procesu programiranja, tj. pri izradi Partnerskog sporazuma utvrđeno je 6 strateških područja za Republiku Hrvatsku, u kojima se očekuju pozitivne promjene korištenjem sredstava iz europskih fondova:

1. **Konkurentnost** – razvoj konkurentnih i inovativnih poduzeća,
2. **Zeleno življenje** – promicanje energetske učinkovitosti, obnovljivih izvora energije i zaštite prirodnih resursa,
3. **Povezanost** – održiva i moderna prometna i mrežna infrastruktura,
4. **Zapošljivost** – povećanje sudjelovanja na tržištu rada i poboljšanje dostupnosti i kvalitete obrazovanja,
5. **Siromaštvo** – smanjenje siromaštva i jačanje socijalne uključenosti,

6. Javne usluge – učinkovita javna uprava i pravosuđe.“ (Bešlić et al., 2014).

2.1.1. Kohezijska politika

“Kohezijska politika EU je investicijska politika Europske unije kojom se promiče i podržava ravnomjeran razvoj država članica i njihovih regija. Ova politika već dulje vrijeme predstavlja drugu financijski najznačajniju politiku EU.

Sveobuhvatni cilj kohezijske politike je promovirati ekonomsku, socijalnu i teritorijalnu koheziju Europske unije kroz podizanje konkurentnosti gospodarstva i smanjivanje razlika u društvenom i gospodarskom razvoju između zemalja i regija EU.

Kohezijska politika EU podupire:

- Nastajanje novih radnih mjesta,
- Konkurentnost,
- Gospodarski rast,
- Unaprjeđenje kvalitete života te
- Održivi razvoj u regijama EU.” (Što je kohezijska politika, url: <https://plaviured.hr/sto-kohezijska-politika-eu/>)

Da je kohezijska politika jedna od najznačajnijih politika EU govori činjenica da je za nju u financijskom razdoblju 2014.-2020. izdvojeno **376 milijardi eura** na razini cijele Europske unije.

Grafikon 1 prikazuje alokaciju ESI fondova u RH. Kohezijska politika Europske unije financira se iz tri glavna fonda (Kohezijski fond, Europski fond za regionalni razvoj i Europski socijalni fond), a na raspolaganju su u ovoj financijskoj perspektivi još dva fonda (Europski fond za pomorstvo i ribarstvo, Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj).

Grafikon 1. Alokacija ESI fondova u RH

Izvor: Eko vjesnik, (url: <https://www.ekovjesnik.hr/clanak/61/sto-su-eu-fondovi-i-cemu-sluzi>)

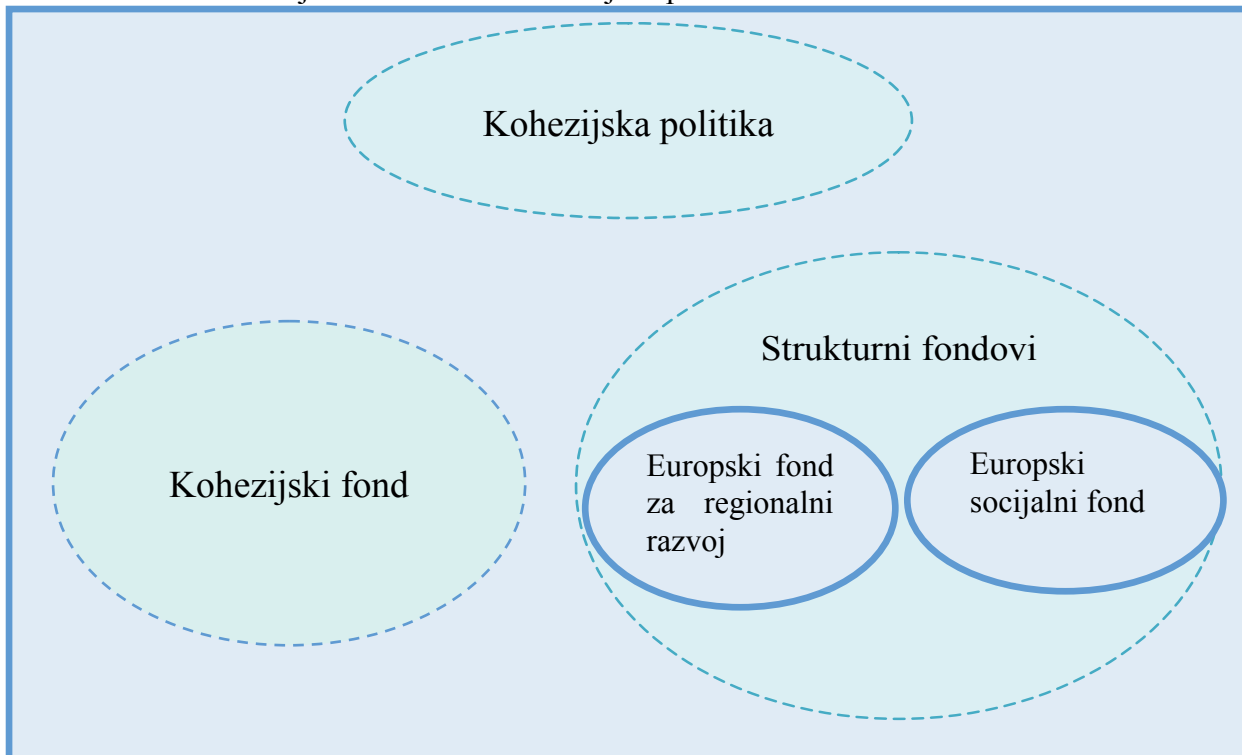
“Načela kohezijska politike su:

- Višegodišnje planiranje,
- Partnerske konzultacije,
- Aditivnost sredstava EU-a,
- Sustavni nadzor,
- Procjena učinaka.” (Bešlić et al., 2014).

“Kohezijska politika EU-a ima 3 cilja, a to su:

- Konvergencija – Smanjivanje razlika u razvoju između regija EU,
- Regionalna konkurentnost i zapošljavanje – Jačanje konkurentnosti i privlačnosti pojedinih regija, rast zapošljavanja kroz povećanje ulaganja u fizički i ljudski kapital,
- Europska teritorijalna suradnja – Jačanje prekogranične suradnje kroz razne zajedničke lokalne i regionalne inicijative” (Dani EU fondova, url. https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages//arhiva/danieufondova/Prezentacije//Kohezijska_politika_i_SF.pdf)

Slika 1. Fondovi kojima se financira kohezijska politika EU

Izvor: izrada autora prema: <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/esi-fondovi-2014-2020/>

2.2. Europski fond za regionalni razvoj

Europski fond za regionalni razvoj (ERDF-*European Regional Development Fund*) pripada u skupinu strukturnih fondova unutar kohezijske politike. Namijenjen je državama članicama Europske Unije koje podupiru jačanje ekonomske i socijalne politike kako bi se što više smanjile razlike između zemalja članica. ERDF ima proračun u iznosu od 183,3 milijardi eura za razdoblje 2014.-2020. godine (od toga je za Hrvatsku namijenjeno 4,32 milijarde eura). ERDF je usmjeren na proizvodne investicije s ciljem otvaranja novih radnih mjesta, infrastrukturne investicije te na lokalni razvoj, ali i na razvoj malog i srednjeg poduzetništva.

„Korisnici Europskog fonda za regionalni razvoj jesu: istraživački centri, lokalne i regionalne vlasti, škole, korporacije, trening centri, državna uprava, mala i srednja poduzeća, sveučilišta i udruge; javna tijela, određene organizacije privatnog sektora (osobito mala poduzeća), nevladine organizacije i volonterske organizacije; strane tvrtke s bazom u regiji koja je pokrivena određenim operativnim programom pod uvjetom da zadovoljavaju europska pravila javne nabave.“ (FOI centar za međunarodne projekte, url: <https://projekti.hr/hr/program-financiranja/europski-fond-za-regionalni-razvoj>)

Aktivnosti koje su najznačajnije za ERDF i koje se provode unutar ovoga fonda su: produktivna ulaganja koja pridonose stvaranju i očuvanju održivih radnih mjesta, kroz izravne potpore za ulaganja u mala i srednja poduzeća; ulaganja u infrastrukturu pružanja osnovnih usluga građanima u području energetike, okoliša, prometa te informacijskih i komunikacijskih tehnologija (ICT); ulaganja u socijalnu, zdravstvenu i obrazovnu infrastrukturu; razvoj unutarnjeg potencijala podržavanjem lokalnih i regionalnih razvoja i istraživanja te inovacija i tehnička pomoć. (Europski fondovi EU, url: <http://europski-fondovi.eu/program/europski-fond-za-regionalni-razvoj>)

Cilj ovoga fonda je jačanje gospodarske i socijalne kohezije i smanjivanje razlika između regija unutar Europske Unije, kroz podršku u razvoju i strukturnim prilagodbama regionalnih gospodarstava, kao i podršku prekograničnoj, transnacionalnoj i međuregionalnoj suradnji. Usmjeren je u većini slučajeva na proizvodne investicije s ciljem otvaranja radnih mjesta, na lokalni razvoj, kao i razvoj malog i srednjeg poduzetništva.

ERDF 2014. – 2020. U RH

U financijskom razdoblju 2014. - 2020. u RH ERDF se financira prema operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“. Operativnim programom definirana su područja u koja će Republika Hrvatska, do 2020. godine, moći ulagati sredstva iz Europskog fonda za

regionalni razvoj. Republici Hrvatskoj je Iz Europskog fonda za regionalni razvoj, u okviru operativnog programa „Konkurentnost i kohezija“, namijenjeno 4,32 milijarde eura. Neke od aktivnosti koje se financiraju iz ERDF-a, a definirane su u nacrtu Operativnog programa jesu: izgradnja centara izvrsnosti, jačanje kapaciteta istraživanja, razvoja i inovacija u stvaranju inovacijskog okruženja, jačanje kapaciteta i opremanje sustava upravljanja rizicima, kvalitetniji sustav zaštite i upravljanja kulturnom baštinom, modernizacija studentskog smještaja i još mnoge druge aktivnosti. Osnovni prioriteti Hrvatske nakon pristupanja jesu unaprjeđenje prikupljanja i odlaganja komunalnog otpada, sanacija visokoonečišćenih lokacija, unaprjeđenje posjetiteljske infrastrukture u zaštićenim područjima kako bi se što bolje javnost educirala.

2.3. Europski socijalni fond

U svom radu Vela (2015: 22) objašnjava kako je Europski socijalni fond (ESF) strukturni fond kojemu je svrha gospodarsko i socijalno ujednačavanje cijele Europske Unije. Opisuje kako je ovaj fond usmjeren na ostvarivanje strateških ciljeva politike zapošljavanja u europskim regijama koje su pogođene visokom stopom nezaposlenosti, odnosno integraciju skupina koje su dugotrajno nezaposlene ili su na neki drugi način u nepovoljnom položaju na tržištu rada. Upotrebljava se i za jačanje nacionalnih, regionalnih i lokalnih institucija.

Uloga mu je ulaganje u ljudske potencijale – posloprimce, mlade ljude i one koji su u potrazi za poslom. Republici Hrvatskoj je iz Europskog socijalnog fonda u razdoblju 2014.-2020. na raspolaganju 1,516 milijardi eura.

Vela (2015: 23) u svom radu navodi i korisnike financijskih sredstava iz ovoga fonda, a to su:

- Organizacije iz javnog sektora,
- Organizacije iz poslovnog sektora,
- Organizacije iz civilnog sektora.

Aktivnosti koje se provode u Europskom socijalnom fondu su: promicanje zapošljavanja i podrška mobilnosti radne snage; ulaganje u obrazovanje, vještine i cjeloživotno učenje; promicanje socijalne uključenosti i borba protiv siromaštva; jačanje institucionalnih kapaciteta i učinkovitost javne uprave. (Europski fondovi EU, url: : <http://europski-fondovi.eu/program/europski-socijalni-fond>)

Temeljni cilj ESF-a je smanjenje razlika u prosperitetu i životnom standardu između država članica EU-a i njihovih regija, te time promicanje gospodarske i socijalne kohezije. Osim ovog cilja, fondom se ostvaruju i sljedeći ciljevi:

- Jačanje gospodarske i socijalne kohezije,
- Doprinos otvaranju boljih i održivih radnih mjesta,
- Potpora regijama koje mijenjaju gospodarsko i socijalno okruženje u eri globalizacije,
- Jačanje informacijskih i komunikacijskih tehnologija. (Europski fondovi EU, url: : <http://europski-fondovi.eu/program/europski-socijalni-fond>)

„EU je ojačao ESF za razdoblje 2014.–2020. To će omogućiti još više ciljnih potpora za stvaranje radnih mjesta, gospodarski rast i socijalno uključivanje:

- ESF daje 125 milijardi eura u razdoblju 2014.–2020. za poboljšanje života ljudi,
- najmanje 20 % proračuna ESF-a mora se uporabiti za pomoć pri zapošljavanju društveno marginaliziranih ljudi i njihova izlaska iz siromaštva,
- promicanje jednakosti između muškaraca i žena prioritet je u svim aktivnostima uz potporu ESF-a, kao i borba protiv diskriminacije,
- dostupna je i dodatna pomoć u borbi protiv nezaposlenosti mladih putem Inicijative za zapošljavanje mladih i Jamstva za mlade,
- Fond nastavlja poticati socijalnu inovaciju kojom se nude nove mogućnosti zadovoljavanja socijalnih i obrazovnih potreba te potreba zapošljavanja,
- više je potpore za socijalna poduzeća koja prodaju robu i usluge, kao i druga poduzeća, ali svoju dobit daju za pomoć lokalnoj zajednici,
- Prioritet je i poticanje veće suradnje između EU-a, javnih tijela, socijalnih partnera i organizacija civilnog društva na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.“ (Europska komisija, url: <http://ec.europa.eu/esf/BlobServlet?docId=16259&langId=hr>)

Vela (2015: 22) u svome radu navodi kako se prioriteti Europskog socijalnog fonda odnose na poticanje ulaganja u ljudske potencijale (cjeloživotno učenje, inovacije i poduzetništvo, usavršavanje vještina za upravljanje, profesionalno usmjeravanje, poduka predavača u različitim stručnim područjima); potpora ponovnom zapošljavanju i povratku nezaposlenih (financiranje seminara, treninga); prilagodbu gospodarskim promjenama (učinkovita organizacija rada, ciljana znanja i vještina, zapošljavanje i poduka); pristup tržištu rada (modernizacija i jačanje institucija, aktivne mjere zapošljavanja, uključivanje žena i migranata); socijalna uključenost (borba protiv diskriminacije, zapošljavanje, pomoć i

usluge); potpora radu službi za zapošljavanje (umrežavanje s istraživačkim centrima, izrada i provedba studija o potrebama za određenim profilom radne snage).“

ESF 2014. – 2020. U RH

U financijskom razdoblju 2014. - 2020. u RH ESF se financira prema operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“. Republici Hrvatskoj je iz Europskog socijalnog fonda u razdoblju 2014. - 2020. na raspolaganju 1,516 milijardi eura. Osnovni cilj ESF-a je smanjenje razlika u životnom standardu u državama članicama EU i to kroz promicanje ekonomske i socijalne kohezije. ESF je usmjeren na poticanje poduzetništva, pružanje pomoći posloprimcima u pronalaženju boljih radnih mjesta i uspostavi pravednijih mogućnosti za sve građane EU-a prilikom traženja zaposlenja. Aktivnosti koje se financiraju u okviru navedenih prioriteta su: nastavak provedbe mjera aktivne politike zapošljavanja s ciljem povećanja zaposlenosti, očuvanje radnih mjesta, integracije mladih nezaposlenih osoba i jačanje sustava za praćenje zapošljavanja mladih.

2.3. Kohezijski fond

„Kohezijski fond financira projekte kojima se unapređuje okoliš i razvija prometna infrastruktura određena kao sastavni dio transeuropske prometne mreže. Mogu ga koristiti države članice čiji je bruto-nacionalni dohodak ispod 90% prosjeka Europske Unije i koje primjenjuju nacionalni program konvergencije prema gospodarskoj i monetarnoj uniji.“ (Cerovac et al., 2010.)

U periodu od 2014. - 2020. godine, Kohezijski fond usmjeren je na: Bugarsku, **Hrvatsku**, Cipar, Češku, Estoniju, Grčku, Mađarsku, Latviju, Litvu, Maltu, Poljsku, Portugal, Rumunjsku, Slovačku i Sloveniju. Kohezijski fond dodjeljuje ukupno 63,4 milijardi eura, a od toga je Hrvatskoj namijenjeno 2,56 milijardi eura. Osnovna svrha Kohezijskog fonda je jačanje ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije EU-a u interesu promicanja održivog razvoja.

„Ulaganje u okoliš:

- Klimatska prilagodba i prevencija rizika,
- Sektori voda i otpada,
- Bioraznolikost i zelena infrastruktura,
- Urbani okoliš,

- Ekonomija s malim udjelom ugljika.“

(Fondovi EU, url: <https://www.hgk.hr/documents/prezentacija-fondovi-europske-unije-bobek58aabe661ab2d.pdf>)

Iz Kohezijskog fonda daje se potpora sljedećim prioritetima ulaganja:

- „transeuropske transportne mreže i paneuropski koridori,
- transportnu infrastrukturu koja pridonosi okolišno održivom urbanom i javnom prometu, interoperabilnost transportnih mreža diljem EU,
- okolišnu infrastrukturu radi preuzimanja EU standarda zaštite okoliša,
- učinkovito korištenje energije i obnovljivih izvora energije.“ (Strukturni fondovi, url: <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/>)

Korisnici kohezijskog fonda su tijela javne vlasti i poslovni sektori, a aktivnosti kojima se bave su sljedeće: potpore prema ekonomiji s niskom razinom ugljičnog dioksida, promicanje prilagodbe klimatskim promjenama i sprječavanje rizika, zaštita okoliša i promicanje učinkovitosti resursa te promicanje održivog prometa i uklanjanje uskih grla u ključnim infrastrukturnim mrežama. (Europski fondovi EU, url: <http://europski-fondovi.eu/program/kohezijski-fond>)

KOHEZIJSKI FOND 2014. – 2020. U RH

U financijskom razdoblju 2014. - 2020. u RH Kohezijski fond se financira prema operativnom programu „Regionalna konkurentnost i kohezija“. Republici Hrvatskoj je iz kohezijskog fonda u financijskom razdoblju 2014. – 2020. namijenjeno 2,56 milijardi eura. Svrha Kohezijskog fonda je jačanje ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije EU-a u interesu promicanja održivog razvoja, a namijenjen je najslabije razvijenim državama članicama EU koje imaju vrijednost BDP-a po stanovniku manju od 90% prosjeka EU-a. Ovim programom financiraju se brojne aktivnosti, a neke od njih su: potpore prema ekonomiji s niskom razinom ugljičnog dioksida, zaštita okoliša, promicanje održivog prometa. Osnovni prioriteti ulaganja ovoga fonda su: transeuropske transportne mreže, okolišna infrastruktura radi preuzimanja EU standarda zaštite okoliša, učinkovito korištenje energije.

2.4. Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EAFRD) ima za svrhu jačanje europske politike ruralnog razvoja i pojednostavljivanje njezine provedbe kojemu je osiguran

iznos iz proračuna 96,4 milijarde eura, od čega je Republici Hrvatskoj na raspolaganju 2,026 milijardi eura. EAFRD smanjuje razlike između regija EU-a u razvoju poljoprivrede.

„Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj doprinosi Strategiji Europa 2020 promicanjem održivog ruralnog razvoja diljem Unije, nadopunjujući druge instrumente ZPP-a, kohezijsku politiku i zajedničku ribarstvenu politiku. Doprinosi razvoju teritorijalno i okolišno uravnoteženijeg, klimatski povoljnijeg i otpornijeg, konkurentnijeg te inovativnijeg sektora Unije.

EAFRD doprinosi postizanje sljedećih ciljeva:

- 1) Poticanju konkurentnosti poljoprivrede,
- 2) Osiguravanju održivog upravljanja prirodnim resursima i akcije protiv klimatskih promjena,
- 3) Postizanju uravnoteženog teritorijalnog razvoja ruralnih gospodarstava i zajednica, uključujući stvaranje i zadržavanje radnih mjesta.“ (Bešlić et al., 2014: 28)

Neke od aktivnosti koje obuhvaća EAFRD odnose se na poticanje transfera znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima; jačanje konkurentnosti svih vrsta poljoprivrede i povećanje održivosti gospodarstva; promicanje organizacije prehrambenog lanca i upravljanje rizicima u poljoprivredi; obnova, očuvanje i promicanje ekološke ovisnosti o poljoprivredi i šumarstvu; promicanje socijalne uključenosti, smanjenje siromaštva i gospodarski razvoj ruralnih područja“ (Europski fondovi EU, url: <http://europski-fondovi.eu/eafrd>)

Vela (2015: 26) u svome radu navodi kako su korisnici EAFRD-a sljedeći: poljoprivredni gospodarski subjekti, poljoprivredne organizacije, udruge i sindikati, udruge za zaštitu okoliša, organizacije koje pružaju usluge u kulturi zajednice, uključujući medije, udruge žena, poljoprivrednici, šumari, mladi.“

„Opći ciljevi EAFRD-a su:

- Jačanje konkurentnosti poljoprivrednog i šumarskog sektora i poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima,
- Zaštita okoliša izvan urbanih područja,
- Poticanje diversifikacije ruralnog gospodarstva.“ (Europski fondovi EU, url: <http://europski-fondovi.eu/eafrd>)

Prioriteti koji se odnose na EAFRD svrstani su u sljedeće četiri osi:

Prva prioritetna os – konkurentnost:

- Otvaranje novih trgovina za poljoprivredne i šumarske proizvode,
- Poboljšanje ekološke učinkovitosti na farmama i u šumarstvu,
- Modernizacija poljoprivrednih gospodarstava,
- Povećanje gospodarske vrijednosti šuma,
- Prerada i tržišni plasman poljoprivrednih i šumarskih proizvoda,
- Prilagodba standardima EU,
- Poboljšanje i razvoj infrastrukture,
- Razvoj poslovnih vještina, pružanje savjetodavnih usluga i organizacija strukovnog usavršavanja u ruralnim područjima,
- Potpora novim, mladim poljoprivrednicama, prijevremeni odlazak poljoprivrednika u mirovinu.

Druga prioritetna o - Zaštita okoliša i upravljanje zemljištem

- Bio-raznolikost, očuvanje i razvoj ekoloških poljoprivrednih i šumarskih sustava i tradicionalnih poljoprivrednih krajolika, očuvanje voda te mjere usmjerene na smanjenje efekta klimatskih promjena,
- Održivi uporaba poljoprivrednih površina, skrb za životinje, neproizvodne investicije, posebne investicije u ekološke mreže poput NATURA 2000,
- Održivi uporaba šumskih površina, npr. pošumljavanje, obnavljanje šumskih potencijala i prevencija, neproizvodne investicije.

Treća prioritetna os – gospodarska raznolikost i kvaliteta života

- Pokretanje i razvoj seoskog i ekoturizma te poslovi koji su s njima povezani,
- Oživljavanje i komercijalizacija lokalnih obrta,
- Ponuda novih usluga koje se temelje na postojećim izvorima,
- Edukacija i stjecanje vještina, informiranje te poduzetništvo.

Horizontalna os – pristup LEADER

- Horizontalna os kojom se ruralno stanovništvo i lokalni čimbenici, uključujući i lokalnu upravu nastoje mobilizirati u svrhu razmatranja potencijala svojega kraja koji treba na kraju uobličiti kroz izradu i primjenu razvojne strategije. LEADER se odnosi na lokalne strategije razvoja koje obuhvaćaju integrirajuće i višesektorske aktivnosti koje se

razrađuju i primjenjuju po pristupu odozdo prema gore. Također važno je osnivanje lokalnih akcijskih grupa (LAG-ova) koje će voditi cjelokupan proces koji uključuje inovacije, suradnju i umrežavanje. (Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, url: <http://europskifondovi.eu/sites/default/files/Europski%20poljoprivredni%20fond%20za%20ruralni%20razvoj0.pdf>,)

EAFRD 2014. - 2020. U RH

U financijskom razdoblju 2014. - 2020. u RH EAFRD financira se sredstvima Zajedničke poljoprivredne politike (ZPP). Republici Hrvatskoj je iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj na raspolaganju 2,026 milijardi eura. EAFRD ima za cilj jačanje europske politike ruralnog razvoja i provesti ju na što jednostavniji način. Neke od aktivnosti koje se provode iz EAFRD-a odnose se na poticanje transfera znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima; jačanje konkurentnosti svih vrsta poljoprivrede i povećanje održivosti gospodarstva, promicanje socijalne uključenosti i mnoge druge aktivnosti. Sredstvima programa mogu se koristiti poljoprivredni gospodarski subjekti, poljoprivredne organizacije, udruge i sindikati, organizacije koje pružaju usluge u kulturi zajednice, uključujući medije, udruge žena, poljoprivrednici, šumari i mladi.

2.5. Europski fond za pomorstvo i ribarstvo

„Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EMFF) je financijski instrument koji doprinosi postizanju ciljeva Zajedničke ribarstvene politike (ZRP) i provedbi Integrirane pomorske politike (IPP) Europske unije. Iz ovoga fonda osiguravaju se sredstva za ribarsku industriju i za priobalna područja kako bi se ostvarila konkurentnost i održivost ribarstva i akvakultura, kao i uravnoteženi teritorijalni razvoj ribarstvenih područja. Posebna pažnja usmjerena je na ribarstvene zajednice koje su se našle pod utjecajem nedavnih promjena u industriji. Iz ovog fonda može se financirati do 85% ukupne vrijednosti projekta.“

(EU projekti, url: <https://www.eu-projekti.info/fond/europski-fond-za-pomorstvo-i-ribarstvo/>)

U razdoblju 2014. – 2020. ukupna alokacija sredstava iz proračuna EU Operativnog programa za pomorstvo i ribarstvo iznosi 6,4 milijarde, od čega je RH na raspolaganju 252 miliona eura. Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR) najmanji je strukturni investicijski fond EU.

Korisnici EMFF-a su gospodarski subjekti i udruge, a osnovne aktivnosti kojima se bavi su:

Unutar zajedničkog upravljanja:

1. Održivi razvoj ribarstva,
2. Održivi razvoj akvakulture,
3. Održivi razvoj ribolovnih područja,
4. Naknade za dodatne troškove u najudaljenijim regijama za ribarske proizvode i akvakulturu,
5. Popratne mjere.

Unutar izravnog upravljanja:

1. Integrirana pomorska politika,
2. Popratne mjere. (Europski fondovi EU, url: <http://europski-fondovi.eu/eff>)

„EFPR je usmjeren prema dugoročnim ciljevima strategije Europa 2020 za pametan, održiv i uključiv rast tijekom razdoblje 2014.-2020. Doprinijet će promicanju konkurentnog, okolišno i gospodarski održivog i društveno odgovornog ribarstva i akvakulture, potiče provedbu Zajedničke ribarstvene politike, promiče uravnotežen i uključiv teritorijalni razvoj ribarstvenih područja i područja u akvakulturi te potiče razvoj i provedbu Integrirane pomorske politike na način koji nadopunjuje kohezijsku politiku i Zajedničku ribarstvenu politiku. Navedeni ciljevi su strukturirani u okviru šest prioriteta EFPR-a:

1. Poticanje okolišno održivog, resursno učinkovitog, inovativnog, konkurentnog i na znanju utemeljenog ribarstva,
2. Poticanje okolišno održive, resursno učinkovite, inovativne, konkurentne i na znanju utemeljene akvakulture,
3. Poticanje provedbe ZRP-a putem prikupljanja i upravljanja podacima u svrhu poboljšanja znanstvenih spoznaja kao i pružanjem potpore za praćenje, kontrolu i provedbu, jačanje institucionalnih kapaciteta i učinkovite javne uprave bez dodatnog administrativnog opterećenja,
4. Povećanje zaposlenosti i teritorijalne kohezije putem sljedećeg posebnog cilja: promicanja gospodarskog rasta, društvene uključenosti, stvaranja radnih mjesta i pružanja podrške upošljivosti i mobilnosti radne snage u obalnim i kontinentalnim zajednicama koje ovise o ribolovu i akvakulturi, uključujući diversifikaciju aktivnosti u ribarstvu te prema ostalim sektorima pomorskog gospodarstva,

5. Poticanje stavljanja na tržište i prerade kroz poboljšanje organizacije tržišta za proizvode ribarstva i akvakulture i kroz poticanje ulaganja u sektore prerade i stavljanja na tržište,
6. Poticanje provedbe Integrirane pomorske politike.“ (Ministarstvo poljoprivrede, uprava ribarstva, url: <https://ribarstvo.mps.hr/default.aspx?id=427>)

EMFF 2014.- 2020. U RH

„EMFF je financijski instrument koji pomaže u ostvarenju ciljeva reformirane zajedničke ribarstvene politike i koji podržava provedbu integrirane pomorske politike EU s naglaskom na održivi razvoj ribarstva i akvakulture, kao i podrška rastu i zapošljavanju u obalnim zajednicama diljem EU-a. EMFF je dio višegodišnjeg financijskog okvira EU-a za programsko razdoblje 2014.-2020. Od ukupnog proračuna od 6,5 milijardi eura, izdvajanje sredstava iz EMFF-a za Republiku Hrvatsku iznosi 252,6 milijuna eura.“ (EU ribarstvo, url: <https://euribarstvo.hr/home/>)

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA O ISKORIŠTENOSTI ESI FONDOVA

Republici Hrvatskoj je u razdoblju 2014. - 2020. na raspolaganju **10,676 milijardi eura** iz ESI fondova. Da bi se novac iz EU fondova mogao koristiti, svaka država članica Europske unije mora imati Sporazum o partnerstvu, te operativne programe koje odobrava Europska komisija.

„Ulaganja iz EU proračuna predstavljaju samo dio ukupnih sredstava koji će se usmjeriti na ciljeve opisane u Sporazumu o partnerstvu, a koji su povezani s:

- Jačanjem konkurentnosti gospodarstva – ukupno 2,906 milijarde eura
- Zaštitom okoliša i boljom učinkovitosti resursa – ukupno 3,566 milijarde eura
- Razvojem održive i suvremene prometne i mrežne infrastrukture – ukupno 1,310 milijarde eura
- Povećanjem zaposlenosti i kvalitetnijim obrazovanjem – ukupno 1,344 milijarde eura
- Smanjenjem siromaštva, nejednakosti i diskriminacije – ukupno 971 milijuna eura
- Povećanjem učinkovitosti javne uprave i pravosuđa – ukupno 191 milijuna eura.,,

(Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, url: <https://razvoj.gov.hr/istaknute-teme/hrvatskoj-na-raspolaganju-10-7-milijardi-eura-iz-eu-fondova/1917>)

„Prema podacima Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije Dubrovačko-neretvanska županija najuspješnija je po visini ugovorenih sredstva iz fondova Europske unije po glavi stanovnika, a slijede je Ličko-senjska i Vukovarsko-srijemska županija.

Iz ministarstva ističu da se podaci za sva tri operativna programa (Operativni program konkurentnost i kohezija, Operativni program Učinkoviti ljudski potencijali i Program ruralnog razvoja) odnose na razdoblje od početka financijske perspektive do zaključno s 31.1.2019. godine.

Pohvalili su se da sve slavonske županije bilježe porast zahvaljujući Projektu Slavonija, Baranja i Srijem te mjerama iz Programa ruralnog razvoja, što je, kažu, i očekivano s obzirom na strukturu gospodarstva u tim županijama.“ (N1 vijesti, url: <http://hr.n1info.com/Vijesti/a370897/Pogledajte-kako-vasa-zupanija-povlaci-sredstva-iz-EU-fondova.html>)

3.1. Iskorištenost ESI fondova u RH

U ovom poglavlju analizira se koliko je sredstava namijenjeno Republici Hrvatskoj, a koliko je od toga isplaćeno. Prikazat će se i koje su županije u RH najbolje po ugovorenosti EU sredstava, koji su najuspješniji projekti realizirani uz pomoć bespovratnih sredstava iz fondova. Nadalje će se prikazati usporedba s ostalim državama članicama EU po iskorištenosti i ugovorenosti sredstava prema određenim parametrima.

„Hrvatskim je korisnicima od početka 2014. do kraja 2018. godine iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova (ESIF) ugovoreno 57 %, a isplaćeno tek 21,54 %, odnosno 1,98 milijardi od ukupno dostupnih 10,7 milijardi eura, što Hrvatsku po iskorištenosti sredstava čini drugom najgorom članicom Europske unije, odmah iza Španjolske“, istaknula je **Ariana Vela**, stručnjakinja za EU fondove i organizatorica konferencije o EU fondovima "Ususret financijskom razdoblju 2021. – 2027.: Programirajmo EU fondove za hrvatski uspjeh.“ (N1, url: <http://hr.n1info.com/Vijesti/a370038/Predzadnji-smo-u-Europi-po-iskoristenosti-EU-fondova.html>)

Sa zadnjim danom prošle godine Hrvatska je ispunila ciljeve za ispunjenje pravila N+3. To znači da se sredstva koja su alocirana za N godinu moraju ovjeriti i dostaviti prema Europskoj komisiji do zadnjeg dana N+3 godine, odnosno da sredstva alocirana za 2015. godinu moraju biti ovjerena do 31. prosinca 2018. Sredstva koja se ne ovjere do kraja N+3 godine se automatski opozivaju, odnosno država članica EU ih gubi iz svoje alokacije.

„Ukupno do sada po svim programima Hrvatska je ovjerala 1,832 milijarde eura, od čega je u 2018. ovjereno čak 1,030 milijardi eura, a po operativnim programima to iznosi:

- Iz Operativnog programa Konkurentnost i kohezija ovjereno je 576 milijuna eura u 2018. godini. Ukupna vrijednost ovjerenih sredstava od početka provedbe tako iznosi 965 milijuna eura, što je 103,6 % od N+3 cilja.

- Iz Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali ovjereno je 205 milijuna eura u 2018. godini. Ukupna vrijednost ovjerenih sredstava od početka provedbe tako iznosi 279 milijuna eura, odnosno 112,4 % od N+3 cilja.

- U 2018. godini po prvi put se pratilo ostvarivanje N+3 pravila i za dva programa u nadležnosti Ministarstva poljoprivrede, tako je iz Programa ruralnog razvoja ovjereno 208 milijuna eura u 2018. godini čime je ukupna vrijednost ovjerenih sredstava od početka provedbe došla na iznos od 547 milijuna eura, odnosno 151,6 % od N+3 cilja.

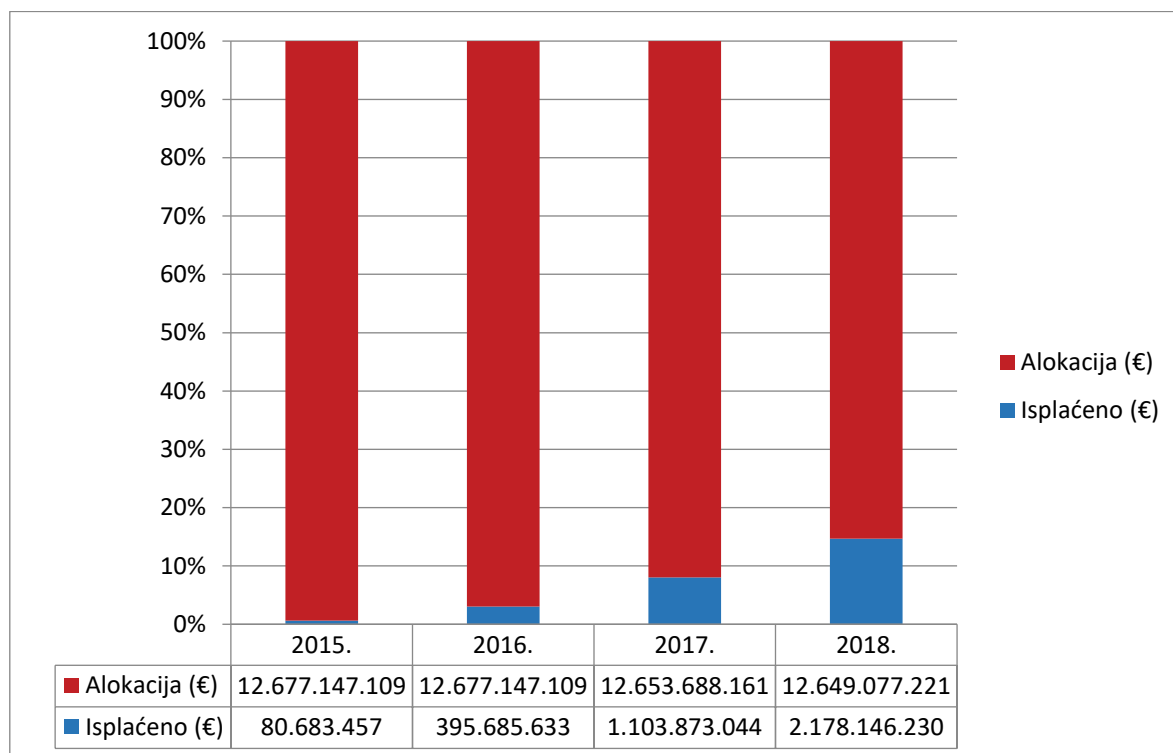
- Iz Operativnog programa za pomorstvo i ribarstvo ovjeren je 41 milijun eura u 2018. godini. Budući da su sva ovjeravanja za ovaj program nastala u 2018. godini, ukupna

vrijednost ovjerenih sredstava od početka provedbe tako iznosi 41 milijun eura, odnosno 100,6 % od N+3 cilja.“ (Fondovi EU, url: <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/Istaknute%20teme/MRRFEU%20rezultati%202018..pdf>)

Institucije Republike Hrvatske nisu se na vrijeme kvalitetno i dobro pripremile za korištenje velikih sredstava financiranja iz Europskih fondova. Zbog takve nepripremljenosti ljudi se boje ulagati u nove projekte, boje se financijske nestabilnosti i stoga odustaju od provedbe projekata što rezultira slabim postotcima ugovorenosti i isplaćenosti sredstava iz ESI fondova.

Na grafičkom prikazu 2 dana je analiza iskorištenosti ESI fondova u RH prema pojedinim godinama.

Grafikon 2. Odnos između alokacije i iskorištenosti ESI fondova u RH u razdoblju do 31. 12. 2018.

Izvor: izrada autora prema <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/HR#>

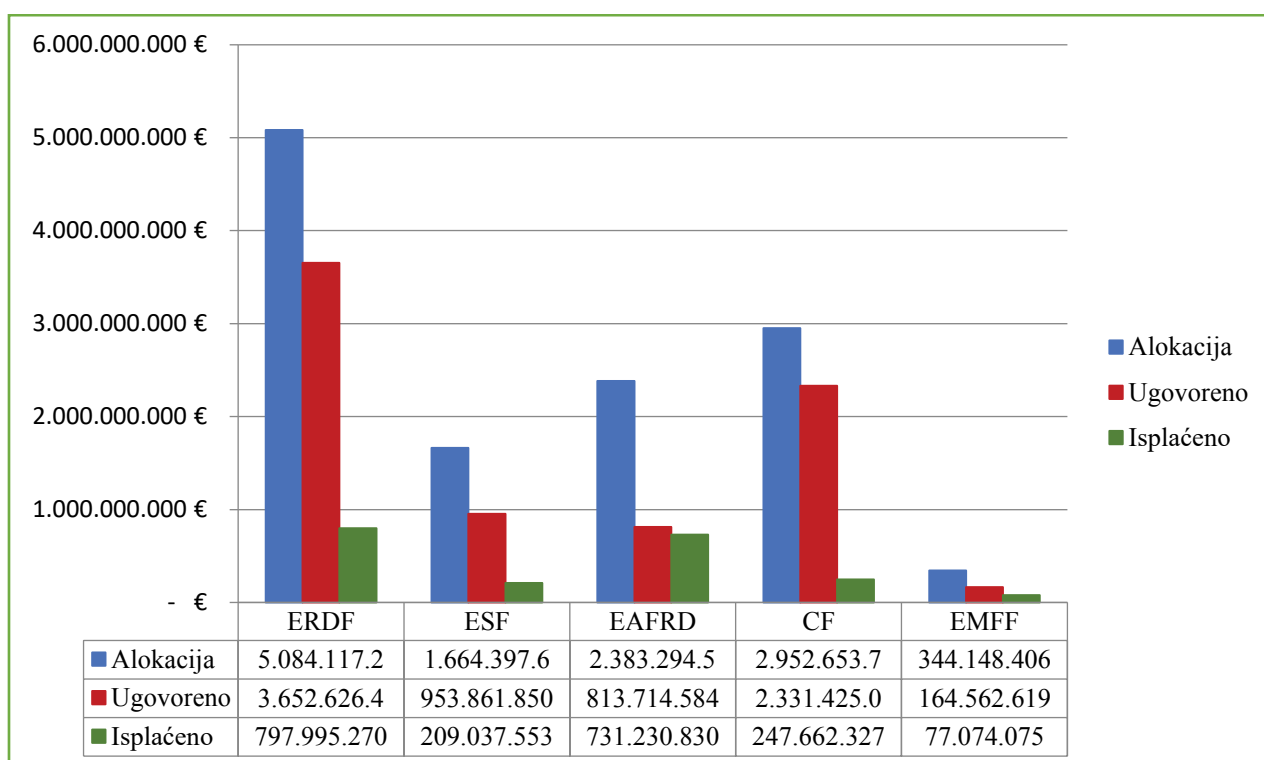
Prema pokazateljima prikazanim na grafičkom prikazu 2, vidljiv je rast iskorištenosti sredstava. Naime, dok je 2015. godine, na samom početku financijskog okvira, iskorištenost

bila svega 1 % onoga što nam je kroz ESI fondove namijenjeno, u 2018. je taj postotak iznosio 17 %, što je još uvijek na iznimno niskoj razini, ali je ipak vidljiv pomak. Navedeno se može protumačiti kao nespremnost hrvatskih institucija i građana RH prilikom ulaska u novi financijski okvir te određeno, ali vrlo sporo, prilagođavanje uvjetima i kriterijima za korištenje istih.

Na grafičkom prikazu 3, vidljiva je iskorištenost ESI fondova u RH prema pojedinom fondu, u razdoblju od 2014. do 31. 12. 2018. godine.

Grafikon 3. Iskorištenost ESI fondova u RH (2014. – 2018.)

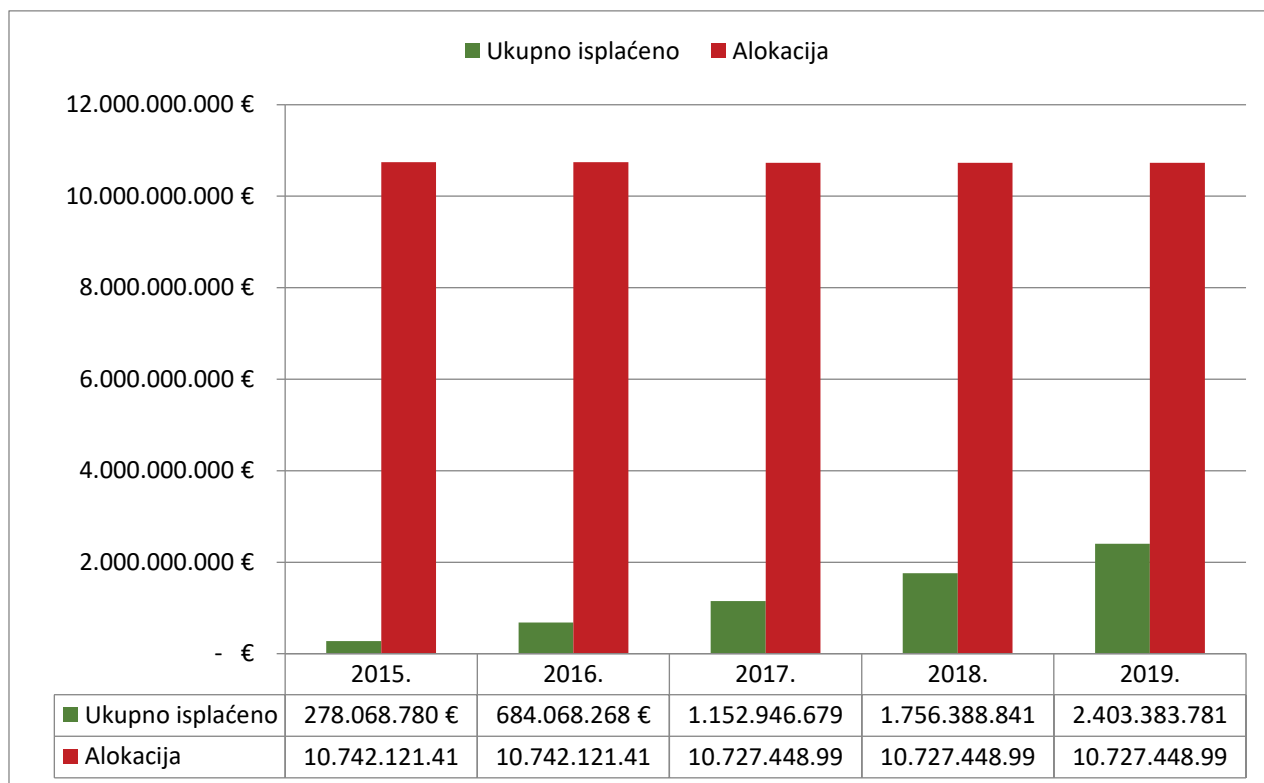

Izvor: izrada autora prema <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/HR>

Prema podatcima iz grafikona vidljivo je koliko je novca namijenjeno Republici Hrvatskoj iz svakoga pojedinog fonda. Iz Europskog fonda za regionalni razvoj (ERDF) RH je namijenjeno oko 5 milijardi eura, a od toga je potrošeno samo 797 milijuna eura što je u postotku oko 15 % iskorištenosti iz ovoga fonda. Vidljivo je kako je iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EAFRD) potrošen najveći dio novca, a odnosi se na oko 30 % potrošenih sredstava. Svega oko 8 % je potrošeno iz Kohezijskog fonda (CF) što je vrlo malo u odnosu na planiranu potrošnju i količinu dostupnih sredstava.

Na grafičkom prikazu 4, vidljiva su ukupna isplaćena sredstva RH iz ESI fondova za svaku godinu.

Grafikon 4. Ukupno isplaćena sredstva RH iz ESI fondova

Izvor: izrada autora prema <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/HR#>

Prema podacima iz grafikona vidljivo je kako isplaćenost sredstava iz ESI fondova raste s godinama. Na samom početku financijskog razdoblja, ukupna isplaćenost sredstava RH bila je svega 3 %, a u 2019. postotak se povećao na 22 %. Iako je i u 2019. taj postotak na vrlo maloj razini ipak se vidi pomak.

U tablici 2 vidljiv je prikaz županija u RH prema ukupnoj ugovorenosti sredstava. Tablica prikazuje raspored županija prema uzlaznom poretku za kumulativne iznose ugovorenih sredstava u 2017. i 2018. godini.

Tablica 2. Raspored županija prema ukupno ugovorenim sredstvima u 2017. I 2018. godini

Redni broj	Županija	Uk. ugovoreno 2017. i 2018.	Per capita
1.	Dubrovačko-neretvanska	4.447.021.635,65	36.636,88
2.	Ličko-senjska	899.913.704,64	19.587,61
3.	Vukovarsko-srijemska	2.369.676.441,64	14.883,69
4.	Požeško-slavonska	977.493.554,59	14.047,88
5.	Brodsko-posavska	943.305.628,60	13.556,55
6.	Virovitičko-podravska	1.035.848.161,92	13.437,56
7.	Šibensko-kninska	1.337.013.456,89	13.180,86
8.	Koprivničko-križevačka	1.435.223.888,10	13.150,66
9.	Osječko-baranjska	3.179.913.170,05	11.235,05
10.	Primorsko-goranska	3.185.727.763,43	11.112,60
11.	Grad Zagreb	453.744.099,45	10.530,82
12.	Krapinsko-zagorska	1.270.437.367,07	10.056,18
13.	Bjelovarsko-bilogorska	988.780.676,26	9.003,48
14.	Međimurska	949.391.429,93	8.553,15
15.	Zagrebačka	2.617.506.398,67	8.405,18
16.	Sisačko-moslavačka	1.218.977.927,46	7.990,88
17.	Varaždinska	1.307.181.779,83	7.754,99
18.	Zadarska	1.208.446.613,28	7.164,48
19.	Istarska	1.441.184.476,35	6.921,77
20.	Karlovačka	737.386.867,44	6.235,14
21.	Splitsko-dalmatinska	1.651.521.559,25	3.673,23

Izvor: izrada autora prema

https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/Istaknute%20teme/Izvje%C5%A1taj%20po%20%C5%BEupanijama%20FINAL_15.02.2019.pdf

Dubrovačko-neretvanska županija ističe se ugovorenim iznosom po stanovniku (36.636,88 kuna), a iza nje slijedi Ličko-senjska s 19.587,61 kuna po stanovniku. Bitno je primijetiti da su na 3., 4. i 5. mjestu tri županije iz Slavonije, što govori u prilog zaključku da su se u promatranom vremenu na tom prostoru intenzivirala ugovaranja EU projekata znatno iznad razine prosjeka Hrvatske. Požeško-slavonska županija nalazi se na visokom 4. mjestu s ugovorenim iznosom po stanovniku (14.047,88 kuna).

3.2 Primjeri uspješnih projekata u RH

Republika Hrvatska nije dosada najbolje iskorištavala sredstva iz ESI fondova, ali ima nekoliko vrlo uspješnih projekata koji su realizirani uz pomoć ESI fondova. U nastavku slijedi nekoliko primjera uspješnih projekata:

„Projekt Slavonija, Baranja i Srijem pokrenut je kako bi se osiguralo 2,5 milijardi eura (18,75 milijardi kuna) iz EU fondova isključivo za projekte na području pet slavonskih županija. Sredstva za ulaganja u poduzetništvo, poljoprivredu, obrazovanje, zdravstvo, istraživanje i razvoj, vodoopskrbu i odvodnju, kulturnu i prirodnu baštinu, sektor prometa, unutarnje plovne puteve i energetiku osigurana su u okviru postojećih operativnih programa i Programa ruralnog razvoja u financijskom razdoblju 2014.-2020.

Projekt Slavonija, Baranja i Srijem uključuje provedbu nekoliko novih mjera, a one najvažnije omogućuju projektima s područja manje razvijenih županija prednost u sufinanciranju putem izravnih dodjela, kao i mogućnost da ostvare dodatne bodove prilikom odabira projekata u otvorenim postupcima dodjele bespovratnih sredstava.“ (Europski strukturni i investicijski fondovi, url: <https://strukturnifondovi.hr/projekt-slavonija-baranja-srijem/>)

U okviru Operativnog programa Konkurentnost i kohezija te kroz Program ruralnog razvoja, do sada je u okviru „Projekta Slavonija, Baranja i Srijem“ ugovoreno 53,35 % sredstava, odnosno gotovo 10 milijardi kuna.

„Uvođenjem ovog projekta omogućen je usmjereniji pristup korištenju sredstava EU fondova kako bi se na području slavonskih županija osigurala što veća apsorpcija EU sredstava i znatno ojačali kapaciteti dionika na razini lokalne i područne samouprave za pripremu i provedbu projekata u ovom financijskom razdoblju.,, (Europski strukturni i investicijski fondovi, url: <https://strukturnifondovi.hr/projekt-slavonija-baranja-srijem/>)

U sklopu „Projekta Slavonija, Baranja i Srijem“ ugovoreno je 5 najvećih projekata za obnovu i izgradnju. To su slijedeći projekti:

- Nadogradnja i elektrifikacija postojeće željezničke pruge od značaja za međunarodni promet M601 Vinkovci-Vukovar, HŽ Infrastruktura
  - Ukupna vrijednost projekta: 677.701.939,19 kn
  - Bespovratna sredstva: 485.299.259,08 kn
- Arheološki park Vučedol, Muzej Vučedolske kulture
  - Ukupna vrijednost projekta: 117.299.998,51 kn

- Bespovratna sredstva: 99.704.998,72 kn

- Izgradnja nadvožnjaka Duga ulica - Borinačka ulica i prilazne prometnice u gradu Vinkovcima, Grad Vinkovci

- Ukupna vrijednost projekta: 79.979.282,80 kn

- Bespovratna sredstva: 78.468.769,67 kn

- Izgradnja obilaznice Petrijevac, Hrvatske ceste

- Ukupna vrijednost projekta: 70.526.880,00 kn

- Bespovratna sredstva: 56.942.380,00 kn

- Poboljšanje isplativosti i pristupa dnevnim bolnicama i/ili dnevnim kirurgijama, Klinički bolnički centar Osijek

- Ukupna vrijednost projekta: 49.996.668,75 kn

- Bespovratna sredstva: 48.137.293,75 kn

(Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, url: <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/Istaknute%20teme/MRRFEU%20rezultati%202018..pdf>)

Iz ESI fondova financirano je još dosta projekata koji su dobili visoke iznose bespovratnih sredstava iz fondova. Neki od tih projekata su:

- **Projekt obnova osječke Tvrđe:** „Riječ je o najvećem pojedinačnom projektu u sklopu ITU Urbane aglomeracije Osijek vrijednom 90 milijuna kuna, od čega su 65 milijuna iz EU fondova, dok će 25 milijuna doći iz domaće komponente. Projekt će trajati četiri godine, a riječ je o ogromnom prostornom obuhvatu koji će pokriti čak 30.000 m² i uključit će sveobuhvatnu obnovu Tvrđe: oborinsku kanalizacijsku mrežu, telekomunikacijsku mrežu, elektroenergetsku mrežu, postavljanje nove ekološki prihvatljive LED javne rasvjete te kompletnu obnovu svih ulica, pješačkih staza i trgova u starom dijelu grada.“ (SAFU, url: <http://www.safu.hr/hr/novosti/potpisan-novi-ugovor-kojim-se-nastavlja-obnova-osjecke-tvrde>)

- **Razvoj poduzetništva u Vukovaru:** „Ukupna vrijednost projekata iznosi 3,5 milijuna kuna, od čega bespovratna EU sredstva iznose 85 %, odnosno gotovo 3 milijuna kuna. Provedbom tih projekata predviđeno je očuvanje postojećih 50 radnih mjesta i otvaranje 11 novih.

Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije je za provedbu Intervencijskog plana Grada Vukovara pokrenuo ukupno tri Poziva:

1. Priprema dokumentacije i izgradnja kapaciteta za provedbu intervencijskih planova malih

gradova na ratom pogođenim područjima s alokacijom od 39.407.381,00 kn od čega je za Grad Vukovar planirano 9.985.056,00 kn.

2. Provedba Intervencijskog plana Grada Vukovara s alokacijom od 123.153.260,00 kn namijenjenih za financiranje infrastrukturnih projekata na području grada Vukovara.

3. Razvoj poduzetništva u Gradu Vukovaru s alokacijom od 7.000.000,00 kn sa svrhom podrške jačanju gospodarske aktivnosti i poboljšanju konkurentnosti poduzetnika na području grada (ukupna alokacija za razvoj poduzetništva u svih 5 pilot područja programa integrirane fizičke, gospodarske i socijalne regeneracije iznosi 66.650.000,00 kn)“ (Središnji državni portal, url : <https://razvoj.gov.hr/vijesti/3-5-milijuna-kuna-za-razvoj-poduzetnistva-u-vukovaru/4011>)

- **45 milijuna kuna bespovratnih sredstava za brodice hitne medicinske pomoći:** „U Ministarstvu regionalnog razvoja i fondova EU svečano su potpisani ugovori o dodjeli 45 milijuna kuna bespovratnih sredstava Ministarstvu zdravstva za nabavu šest brzih plovila opremljenih za hitnu medicinsku pomoći na Jadranu te dvanaest biokemijskih analizatora krvi za hitnu dijagnostiku na otocima. Sredstva će biti utrošena na nabavu brzih brodica, ugovaranje vezova u polazišnim lukama, te analizatore krvi koji u kratkom vremenu mogu indicirati potrebu hitnog prijevoza pacijenta u bolnicu. Navedene brodice bit će stacionirane u Malom Lošinj, Rabu, Zadru, Šibeniku, Supetru i Dubrovniku. (Središnji državni portal, url: <https://razvoj.gov.hr/vijesti/45-milijuna-kuna-bespovratnih-sredstava-za-brodice-hitne-medicinske-pomoci/4002>)

- **Cestovna povezanost s Južnom Dalmacijom (Pelješki most), Hrvatske ceste d.o.o.**

- Ukupna vrijednost: 4.023.978.948,00 kn

- Bespovratna sredstva: 3.215.559.659,40 kn

- **Arheološki park Vučedol, Muzej Vučedolske kulture**

- Ukupna vrijednost projekta: 117.299.998,51 kn

- Bespovratna sredstva: 99.704.998 kn

- **Centar za napredne laserske tehnike (CALT), Institut za fiziku**

- Ukupna vrijednost projekta: 121.304.417,38 kn

- Bespovratna sredstva: 121.297.812,38 kn

- **eHZZO-Izgradnja integriranog informacijskog sustava Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje**

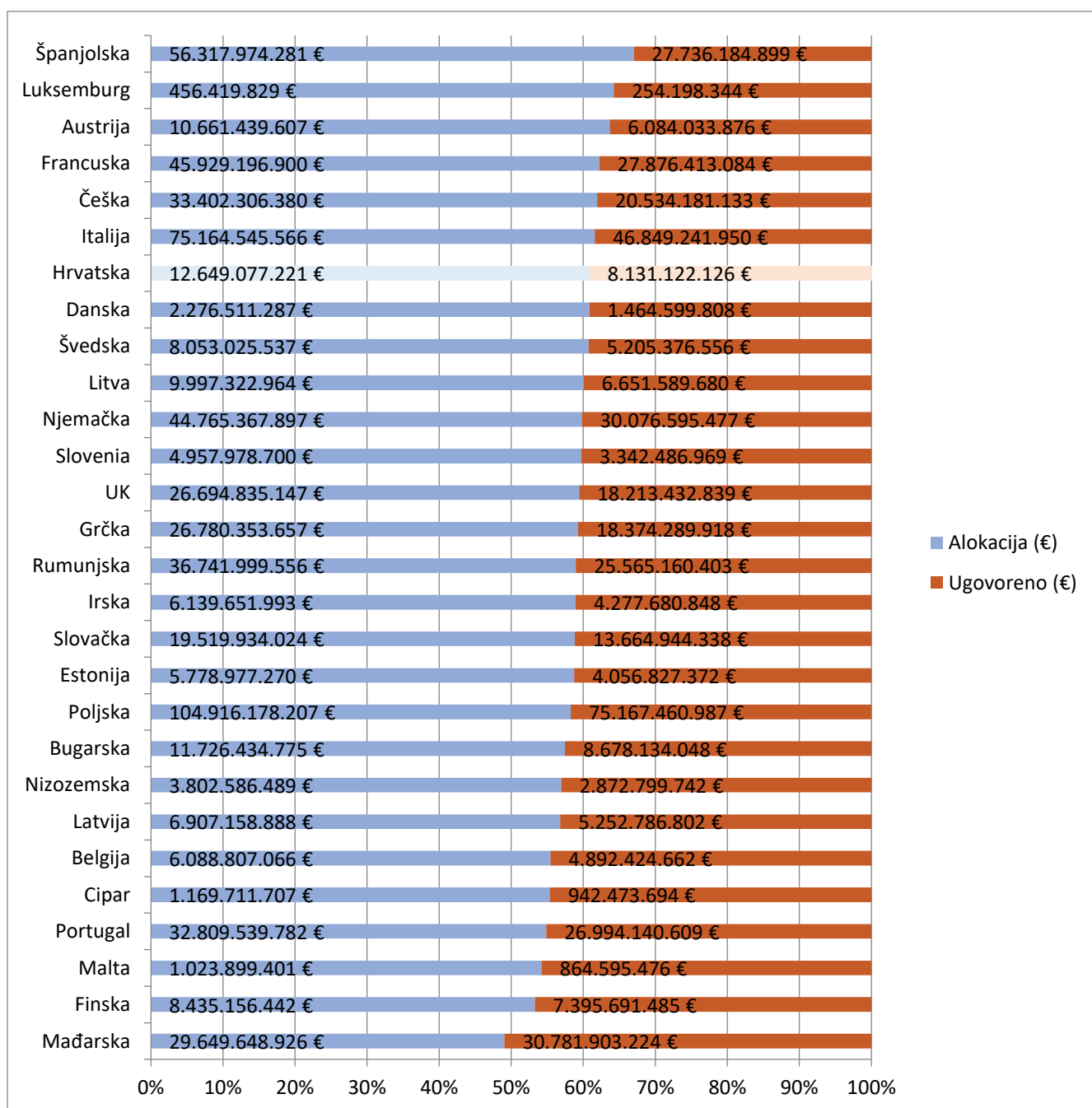
- Ukupna vrijednost projekta: 114.705.000,00 kn

- Bespovratna sredstva: 97.098.58

3.3 Usporedba iskorištenosti ESI fondova u RH i članicama EU

U narednim grafikonima prikazati će se usporedba iskorištenosti ESI fondova u RH i članicama Europske unije. Na grafikonu 5 vidljiva je alokacija i ugovorenost sredstava za svaku državu članicu.

Grafikon 5. Pregled ugovorenosti ESI fondova po državama članicama (Razdoblje od 2015. do kraja 2018. g.)

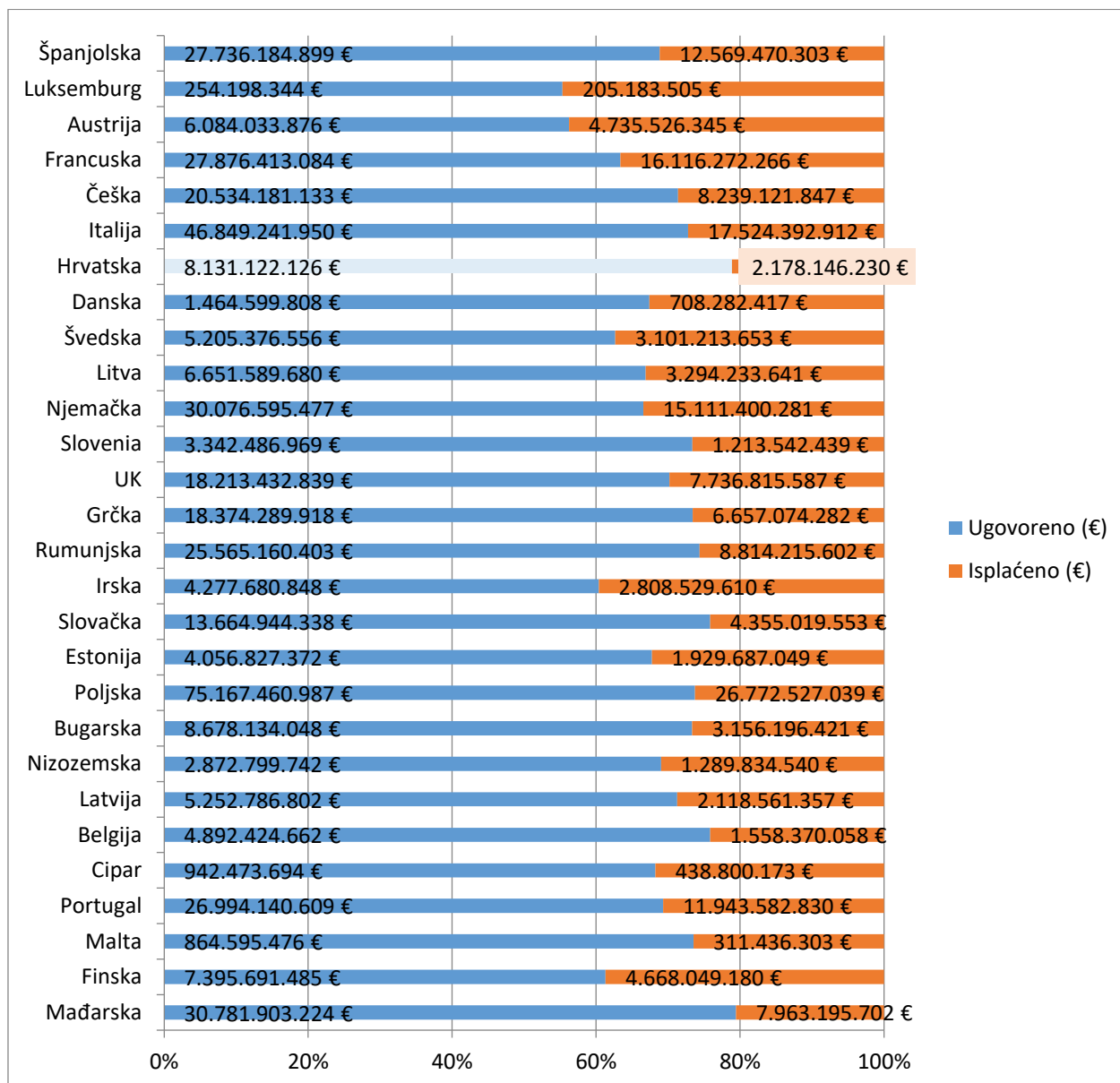

Izvor: izrada autora prema <https://cohesiondata.ec.europa.eu/overview>

Iz grafikona je vidljivo kolika je alokacija sredstava svakoj državi članici EU, a koliko je ugovoreno bespovratnih sredstava za provedbu projekata. Najveći udio alociranih sredstava ima Španjolska kojoj je ugovoreno skoro 50 % od alociranih sredstava. Najveću ugovorenost sredstava ima Mađarska, kojoj je alocirano 29,65 milijardi eura, a ugovoreno je 30,78 milijardi eura. Republika Hrvatska nalazi se među slabijim zemljama po ugovorenosti sredstava.

Na grafikonu 6 vidljiva je isplaćenost i ugovorenost sredstava za svaku državu članicu.

Grafikon 6. Pregled isplaćenosti ESI fondova po državama članicama (Razdoblje od 2015. do kraja 2018. g.)

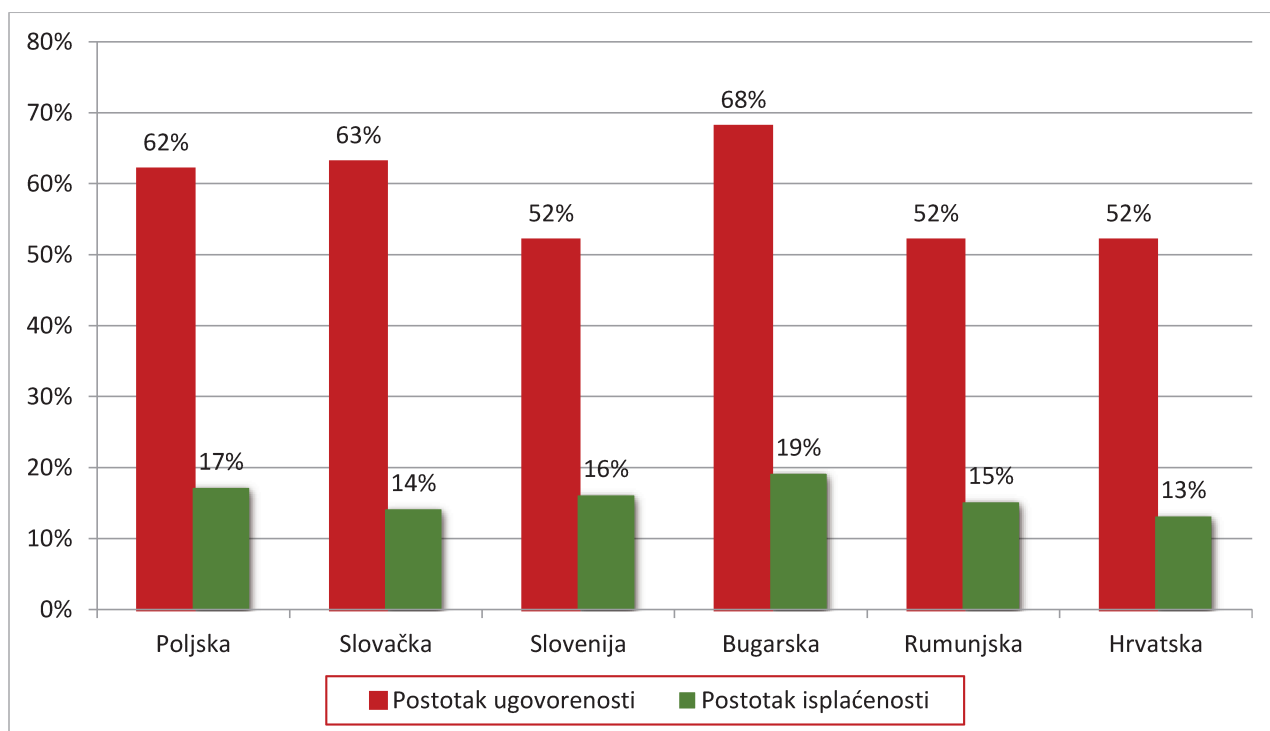
Izvor: izrada autora prema <https://cohesiondata.ec.europa.eu/overview>

Iz grafikona 6. vidljivo je koliko je svaka pojedina država članica ugovorila sredstava iz ESI fondova, a koliko je od toga isplaćeno. Najviše isplaćenih sredstava iz ESI fondova ima Finska u iznosu od 4,67 milijardi eura (ukupno 55 % isplaćeno), a nakon Finske, država s najvećim postotkom isplaćenosti je Irska s 46 % isplaćenosti sredstava. Prema podacima iz grafikona Republika Hrvatska nalazi se na posljednjem mjestu po isplaćenosti sredstava iz ESI fondova. Republici Hrvatskoj je isplaćeno 2,18 milijardi eura što je 17 % od ukupnih alociranih sredstava za RH.

Za usporedbu Republike Hrvatske i ostalih država članica odabrane su države iz posljednja dva kruga proširenja iz 2004. i 2007. godine. Važno je napomenuti da su sve države u donjem grafikonu korisnice i Kohezijskog fonda, čija sredstva imaju na raspolaganju samo one države čiji je BDP manji od 90 % iznosa prosječnog BDP-a svih država članica. Grafikon 7 prikazuje iskorištenost ESI fondova u zemljama članicama.

Grafikon 7. Iskorištenost ESI fondova u zemljama članicama EU

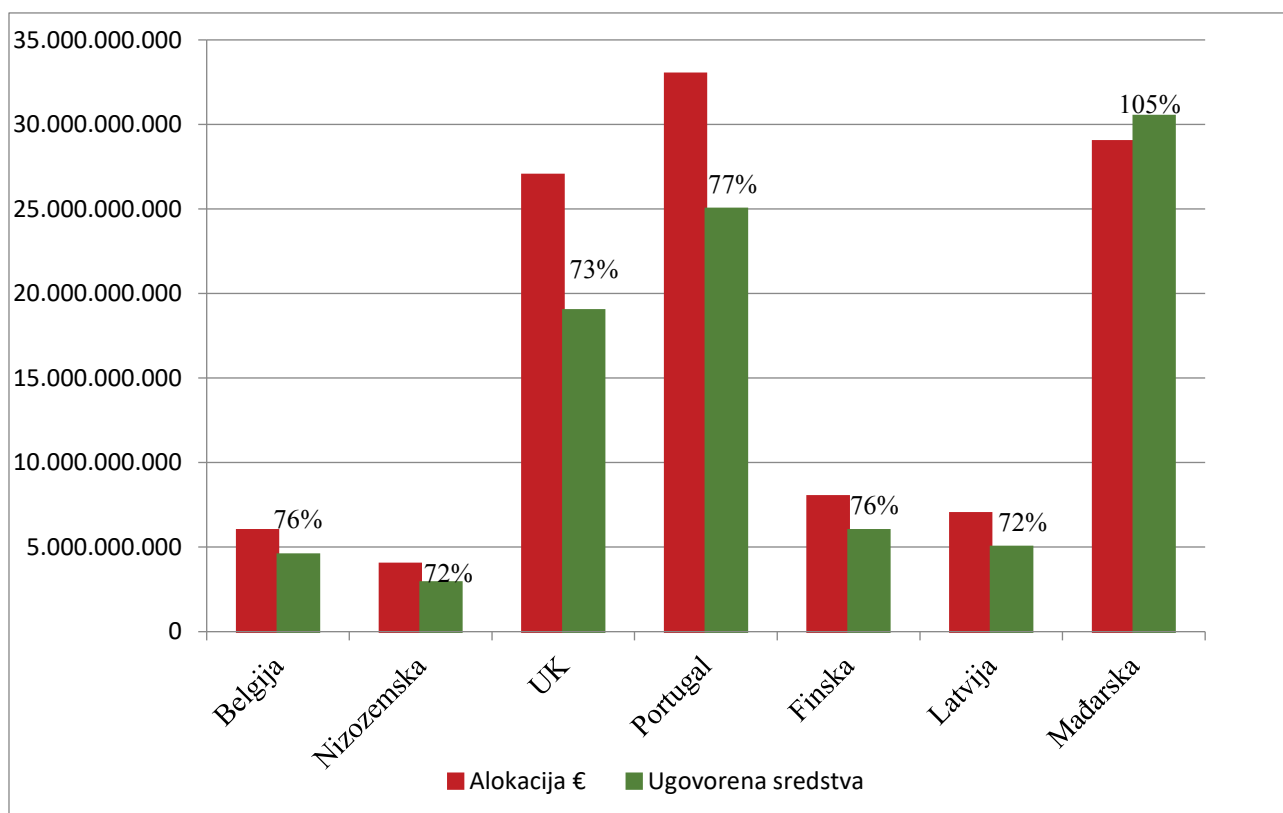
Izvor: izrada autora prema <https://www.eu-projekti.info/kako-drzave-eu-napreduju-u-koristenju-esi-fondova/#>

Prema podacima iz grafikona vidljivo je kako je Hrvatska u usporedbi s ovih 5 zemalja najgora po postotku isplaćenosti iz ESI fondova. Isplaćeno je 13 % sredstava od

ugovorenih 52 %. Takvu situaciju RH dijeli sa Slovačkom, kojoj je isplaćeno 14 % sredstava. Od navedenih zemalja najbolji postotak isplaćenosti ima Bugarska s 19 % isplaćenih sredstava. Nešto bolji postotak isplaćenosti imaju Poljska (17 %), Slovenija (16 %) i Rumunjska (15 %).

Grafički prikaz 8 prikazuje države EU koje su najbolje po ugovorenosti sredstava iz ESI fondova.

Grafikon 8. Države najbolje po ugovorenosti

Izvor: izrada autora prema <https://www.eu-projekti.info/kako-drzave-eu-napreduju-u-koristenju-esi-fondova/#>

Iz grafikona je vidljivo kako su najbolje države članice u ugovaranju: Belgija, Nizozemska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Portugal, Finska, Latvija i Mađarska. Sve zemlje imaju oko 70% ugovorenih sredstava, ali se jedino Mađarska ističe sa 105 % ugovorenih sredstava, čime taktički želi izbjeći mogućnost gubitka sredstava zbog njihova neugovaranja. Mađarska ima najveći postotak ugovorenosti sredstava, ali prema isplaćenosti sredstava ne nalazi se među boljim državama članicama.

4. ZAKLJUČAK

Iz rada je vidljivo kako Europska unija pruža velika financijska sredstva za sve države članice iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova. Jasno je vidljiv cilj i svrha postojanja Europskih strukturnih i investicijskih fondova i njihova raspodjela. Proračun Europske unije se gotovo u cijelosti troši za financiranje aktivnosti koje djeluju u korist predstavljenih politika. Preduvjet za pristupanje EU fondovima je usklađivanje institucionalnih i zakonskih okvira država članica za svako programsko razdoblje.

Kohezijska politika je najvažnija politika EU koja je usmjerena na sve regije i gradove EU, radi njihova poboljšanja, te ona čini najveći dio proračuna EU- a za 2014.–2020. Ciljevi kohezijske politike u razdoblju od 2014- 2020. godine su: Konvergencija, Regionalna konkurentnost i zapošljavanje te Europska teritorijalna suradnja.

Europski socijalni fond je strukturni fond kojemu je svrha gospodarsko i socijalno ujednačavanje cijele Europske Unije. Uloga mu je ulaganje u ljudske potencijale – posloprimce, mlade ljude i one koji su u potrazi za poslom.

Republici Hrvatskoj stoji na raspolaganju 10,676 milijardi eura iz ESI fondova. Do sada je iskorišten vrlo mali postotak tih sredstava. Najznačajniji projekt financiran iz tih sredstava je „Projekt Slavonija, Baranja i Srijem“ kojemu je glavna svrha razvijanja slabijih zemalja, odnosno županija u Republici Hrvatskoj. Uvođenjem ovog projekta omogućen je usmjereniji pristup korištenju sredstava EU fondova kako bi se na području slavonskih županija osigurala što veća apsorpcija EU sredstava. Neki od velikih projekata su izgradnja Pelješkog mosta, obnova osječke Tvrđe, Izgradnja integriranog informacijskog sustava Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje.

Prema podacima iz rada vidljivo je kako građani RH nemaju dovoljno znanja i informacija o projektima EU i s toga se boje ulagati u projekte i boje se pokušati povući sredstva iz ESI fondova, te tu ima jako puno mjesta za poboljšanje jer uz ovakve rezultate teško da će Hrvatska moći u budućnosti napredovati i od velike je važnosti da se nešto promijeni. Iz toga proizlazi i rezultat najslabije iskorištenosti ESI fondova od svega 17 %.

LITERATURA:

Knjige:

1. Bešlić et al. (2014.) Upravljanje EU projektima. Zagreb: TIM4PIN
2. Vela, A. (2015.) Menadžment ESI fondova. Zagreb: Školska knjiga.
3. Cerovac et al. (2010.) Europska unija. Zagreb: MATE d.o.o.

Internetske stranice:

1. Europski strukturni i investicijski fondovi URL: <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/esi-fondovi-2014-2020/> (Pristup: 23.02.2019.)
2. Što je kohezijska politika? URL: <https://plaviured.hr/sto-kohezijska-politika-eu/> (Pristup: 25.02.2019.)
3. Eko vjesnik URL: <https://www.ekovjesnik.hr/clanak/61/sto-su-eu-fondovi-i-cemu-sluze> (Pristup: 26.02.2019.)
4. FOI centar za međunarodne projekte, URL: <https://projekti.hr/hr/program-financiranja/europski-fond-za-regionalni-razvoj> (Pristup: 26.02.2019.)
5. Europski fondovi EU, URL: <http://europski-fondovi.eu/program/europski-socijalni-fond> (Pristup: 26.02.2019.)
6. Dani EU fondova, URL: https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages//arhiva/dani-eu-fondova/Prezentacije//Kohezijska_politika_i_SF.pdf (Pristup: 26.02.2019.)
7. Europski fondovi EU, URL: <http://europski-fondovi.eu/program/europski-fond-za-regionalni-razvoj> (Pristup: 26.02.2019.)
8. Europski fondovi EU, URL: <http://europski-fondovi.eu/sites/default/files/Europski%20fond%20za%20regionalni%20razvoj.pdf> (Pristup: 26.02.2019.)
9. Europska komisija, URL: <http://ec.europa.eu/esf/BlobServlet?docId=16259&langId=hr> (Pristup: 27.02.2019.)
10. Strukturni fondovi, URL: <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/> (Pristup: 27.02.2019.)
11. Fondovi Europske unije, URL: <https://www.hgk.hr/documents/prezentacija-fondovi-europske-unije-bobek58aabe661ab2d.pdf> (Pristup: 27.02.2019.)
12. Europski fondovi EU, URL: <http://europski-fondovi.eu/program/kohezijski-fond> (Pristup: 27.02.2019.)
13. Europski fondovi EU, URL: <http://europski-fondovi.eu/eafnd> (Pristup: 04.03.2019.)

14. Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, URL: http://europskifondovi.eu/sites/default/files/Europski%20poljoprivredni%20fond%20za%20ruralni%20razvoj_0.pdf, (Pristup: 04.03.2019.)
15. EU projekti, URL: <https://www.eu-projekti.info/fond/europski-fond-za-pomorstvo-i-ribarstvo/> (Pristup: 04.03.2019.)
16. Europski fondovi EU, url: <http://europski-fondovi.eu/eff> (Pristup: 04.03.2019.)
17. Ministarstvo poljoprivrede, uprava ribarstva, URL: <https://ribarstvo.mps.hr/default.aspx?id=427> (Pristup: 04.03.2019.)
18. Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, URL: <https://razvoj.gov.hr/istaknute-teme/hrvatskoj-na-raspolaganju-10-7-milijardi-eura-iz-eu-fondova/1917> (Pristup: 07.05.2019.)
19. N1 vijesti, URL: <http://hr.n1info.com/Vijesti/a370897/Pogledajte-kako-vasa-zupanija-povlaci-sredstva-iz-EU-fondova.html> (Pristup: 08.05.2019.)
20. Europski strukturni i investicijski fondovi, URL: <https://strukturnifondovi.hr/projekt-slavonija-baranja-srijem/> (Pristup: 09.05.2019.)
21. Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, URL: <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/Istaknute%20teme/MRRFEU%20rezultati%20018..pdf> (Pristup: 09.05.2019.)
22. Središnji državni portal, URL : <https://razvoj.gov.hr/vijesti/3-5-milijuna-kuna-za-razvoj-poduzetnistva-u-vukovaru/4011> (Pristup: 10.05.2019.)
23. SAFU, URL: <http://www.safu.hr/hr/novosti/potpisan-novi-ugovor-kojim-se-nastavlja-obnova-osjecke-tvrde> (Pristup: 10.05.2019.)
24. Središnji državni portal, URL: <https://razvoj.gov.hr/vijesti/45-milijuna-kuna-bespovratnih-sredstava-za-brodice-hitne-medicinske-pomoci/4002> (Pristup: 10.05.2019.)
25. EU ribarstvo, URL: <https://euribarstvo.hr/home/> (Pristup: 05.06.2019.)
26. Fondovi EU, URL: <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/Istaknute%20teme/MRRFEU%20rezultati%202018..pdf> (Pristup: 05.06.2019.)
27. European Structural and Investment Funds, URL: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/overview> (Pristup: 17.06.2019.)
28. Izvještaj ugovorenosti po županijama, URL: https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/Istaknute%20teme/Izvje%C5%A1taj%20po%20%C5%BEupanijama%20FINAL_15.02.2019.pdf (Pristup: 17.06.2019.)

POPIS GRAFIKONA, SLIKA, TABLICA I KRATICA:

GRAFIKONI:

- Grafikon 1: Alokacija ESI fondova u RH _____ str. 4
- Grafikon 2. Odnos između alokacije i iskorištenosti ESI fondova u RH u razdoblju do 31. 12. 2018. _____ str. 18.
- Grafikon 3. Iskorištenost ESI Fondova u RH(2014. – 2020.) _____ str. 19.
- Grafikon 4. Ukupno isplaćena sredstva RH iz ESI fondova _____ str. 20.
- Grafikon 5. Pregled ugovorenosti ESI fondova po državama članicama (Razdoblje od 2015. do kraja 2018.) _____ str. 23.
- Grafikon 6. Pregled isplaćenosti ESI fondova po državama članicama (Razdoblje od 2015. do kraja 2018.) _____ str. 24.
- Grafikon 7. Iskorištenost ESI fondova u zemljama članicama EU _____ str. 27.
- Grafikon 8. Države najbolje po ugovorenosti _____ str. 28.

SLIKE:

- Slika 1. Kohezijska politika _____ str.5.

TABLICE:

- Tablica 1: Raspored financiranja prema fondovima _____ str. 2.
- Tablica 2. Raspored županija prema ukupno ugovorenim sredstava u 2017. i 2018. godini _____ str. 21.

KRATICE:

- ESI fondovi (*European Structural and Investment Funds*) – Europski strukturni i investicijski fondovi
- EFRR (*European Regional Development Fund*) – Europski fond za regionalni razvoj
- ESF (*European Social Fund*) – Europski socijalni fond
- EAFRD (*European Agricultural Fund for Rural Development*) – Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj
- EMFF (*European Maritime and Fisheries Fund*) – Europski fond za pomorstvo i ribarstvo

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Ja, **Andrea Tomazić** pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor završnog/diplomskog rada pod naslovom **Iskorištenost Europskih strukturnih i investicijskih fondova u Republici Hrvatskoj** te da u navedenom radu nisu na nedozvoljen način korišteni dijelovi tuđih radova.

U Požegi, 03.07.2019.

Ime i prezime studenta
